

140 de ani de la înființarea Academiei Române. Academicienii năsăudeni și spiritul cărturăresc năsăudean

Academia Română s-a creat la 1 aprilie 1866 sub numele de „Societatea literară română”, devenită mai târziu „Societatea Academică Română”, având la bază unitatea limbii vorbite de întregul nostru popor, valorificând ideea fundamentală de a cuprinde reprezentanți din toate țările de limba română, cu scopul ca Academia română să devină organul central al dezvoltării culturii unitare a întregului neam românesc¹.

De altfel, Decretul Locotenenței Domnești a Principatelor Unite din 22 aprilie 1866 prevedea ca în componența Academiei Române să intre membri din toate provinciile locuite de români, așa precum s-a și întâmplat: Ion Heliade Rădulescu, C. A. Rosetti, Laurian și Massim din Muntenia; Vasile Alecsandri, C. Negruzzi, V. A. Urechia din Moldova; Iosif Hodoș, Al. Roman din Maramureș; Timotei Cipariu, George Munteanu și George Barițiu din Transilvania; și alți români din Banat, Bucovina, Basarabia și chiar Macedonia. Națiunea română conștientiza poziția care i se cuvenea între națiunile Europei, iar Academia Română urma a se îngriji ca limba română, istoria românilor, științele și artele să conserve și mai mult unitatea românilor în toate provinciile locuite de aceștia și urmașii lor.

Nu vor trece prea mulți ani de la înființarea acestui for cultural – Academia Română și din ținutul năsăudean coborau spre București, decenii de-a rândul, bărbați luminați, cărturari de tradiție, foști eminenți elevi ai școlilor năsăudene. Așa au simțit botezul intrării în Academia Română foștii elevi ai Gimnaziului năsăudean²: 1. Grigore Silași - filolog, 2. Iacob Mureșianu – profesor și jurnalist, 3. Florian Porcius - botanist, 4. George Coșbuc - poet, 5. Constantin Moisi – istoric, numismat, 6. Miron Cristea - patriarh, 7. Nicolae Bălan - mitropolit, 8. Nicolae Drăganu - filolog, 9. Liviu Rebreanu - scriitor, 10. Iulian Marțian - istoric, 11. Iuliu Moisi - profesor, 12. Virgil Șotropa – istoric, publicist, 13. Iuliu Prodan - botanist, 14. Tiberiu Morariu - geograf, 15. Leon Daniello - medic, 16. Simion Florea Marian - folclorist, 17. Emil Isac – poet, precum și 18. Grigore Moisi - matematician și 19. Traian Ionașcu - jurist, legați prin grad de rudenie cu mulți năsăudeni, Tudor Bugnariu (20) – profesor. După anul 2000 trăim bucuria primirii în Academia Română, ca membri de onoare, a juristului Tudor Drăganu (21), a prof. univ. dr. Dumitru Protase (22) - istoric și a medicului Ovidiu Bujor (23) din Zăgra Năsăudului.

Înainte de a fi primiți în Academia Română, marii intelectuali ai Țării Năsăudului au activat, cu remarcabile

rezultate în cadrul Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA, creată în anul 1861, cu circa cinci ani mai devreme decât Academia. Aici, în ASTRA, și-au probat marii intelectuali năsăudeni virtuțile privind cultivarea și promovarea limbii române, cercetarea istorică, păstrarea și valorificarea documentelor, promovarea literaturii naționale, progresul economic și social al neamului românesc³. Pleiada acestor intelectuali a organizat și susținut manifestări culturale prin care a fost stimulat progresul economic, învățământul și artele, emanciparea celor mulți și nevoiași... De aceea s-au înființat biblioteci proprii, publicații proprii, au fost organizate expoziții industriale, agricole, etnografice; au fost susținute numeroase prelegeri și conferințe pe teme de larg interes pentru fiecare comunitate; a fost stimulată activitatea înființării de bănci și reuniuni de întrajutorare; au fost acordate burse elevilor buni la carte, dar nevoiași material, fapt ce a contribuit la creșterea numărului de intelectuali, economiști, ingineri, juriști și buni „economi” (gospodari); Au fost premiate scrierile literare, istorice, medicale, economice, pedagogice etc. elaborate de intelectualii năsăudeni. Activitatea cultural-științifică a membrilor ASTREI era frecvent consemnată în revista Asociațiunii ASTRA, *Transilvania*⁴. Cu mari greutăți, dar cu împliniri remarcabile, ASTRA și Academia Română s-au completat substanțial pe tărâmul culturii și al educației.

Academicienii năsăudeni au avut șansa să fie elevi ai școlilor năsăudene, să-și publice studiile și lucrările de cercetare în publicațiile năsăudene: Muza Someșană, Magazin Pedagogic, Școala Română, Școala Practică, Anuarele Liceului, Arhiva Someșană etc, dar și în reviste din Iași, București, Sibiu, Brașov, Blaj etc, sau chiar din străinătate, publicații în care deseori vorbeau și despre profesorii formatori pe care i-au avut la Năsăud, orașelul fascinat de puternicul spirit cărturăresc al vremii⁵.

Studii numeroase au fost publicate cu privire la viața și opera academicienilor năsăudeni. Astfel, Teodor Tanco⁶ se va referi la toți membrii Academiei Române din județul Bistrița-Năsăud, ajungând să etaleze nu mai puțin de 23 de personalități cu titluri academice, incluzându-i în lista sa și pe Gustav-Oswald Kisch, Lucian Blaga, Iuliu Hossu, Tudor Bugnariu și Traian Ionașcu. Alți autori vor include în rândul academicienilor năsăudeni pe matematicianul Grigore C. Moisi și pe juristul Traian Ionașcu, ridicând astfel numărul academicienilor năsăudeni⁷, de la 17 la 19, aspect ce valorifică relațiile de familie ale celor doi intelectuali amintiți cu rudenile lor din Năsăud. La fel procedează și redactorul de la „Mesagerul de Bistrița-Năsăud”, Radu Sârbu, în „Plaiuri năsăudene” nr. 18-25/2005.

În „Studii și cercetări etnoculturale”, volumul II, Bistrița,

1966, se propune în lista academicienilor din județul nostru și 26. *Ioan Al. Maxim* din Rusu de Jos, Beclean, specialist în Geologie-Paleontologie, primit în Academia de Științe în anul 1937, ca urmare a realizării a peste 70 de lucrări științifice de specialitate⁸.

Ideea de a realiza un volum complet cuprinzând date din viața și opera fiecărui academician năsăudean a fost mai veche, dar primii care o realizează sunt publicistul Teodor Tanco din Cluj-Napoca și prof. Mircea Prahase, director al Muzeului Județean Bistrița-Năsăud în anul 1996, la 130 de ani de la înființarea Academiei Române. Dacă Teodor Tanco realizase imaginea academicienilor în portrete publicate în serialul său de șapte volume „Virtus Romana Rediviva”, Mircea Prahase a valorificat colaborarea cu Despărțământul Năsăud al Astrei⁹ care a organizat mai multe sesiuni de comunicări, pentru a realiza studii cât mai complete despre fiecare academician, sesiuni la care directorul Mircea Prahase era mereu prezent, iar volumul a fost pregătit pentru publicare și de către președintele Astrei năsăudene, autorul acestor rânduri.

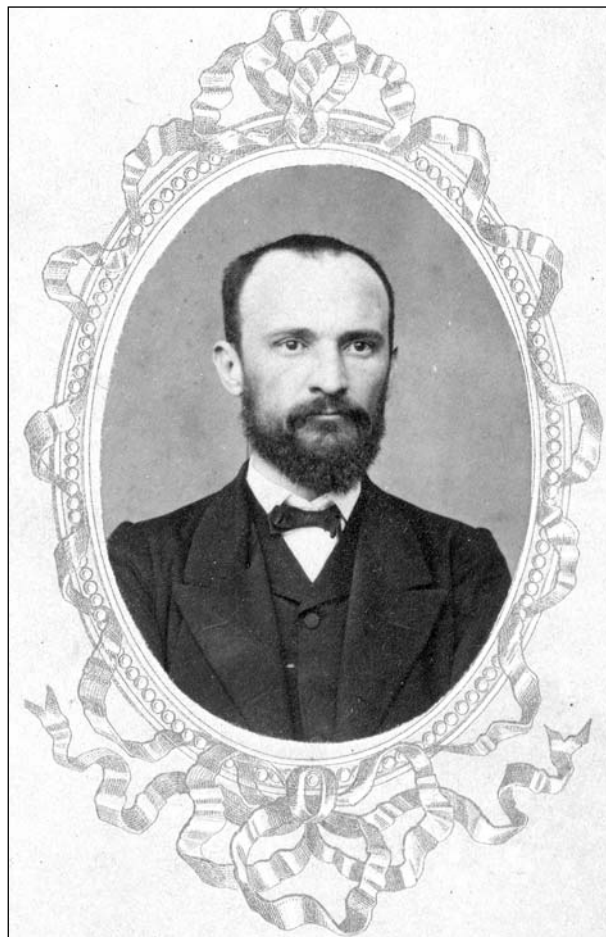
Cine sunt academicienii năsăudeni?

1. NICOLAE BĂLAN¹⁰

S-a născut la 27 aprilie 1882 în Blăjenii de Sus, Bistrița-Năsăud. A decedat la 6 august 1955 la Sibiu, fiind înmormântat la Sâmbăta de Sus, Brașov. A fost primit în Academia Română la 10 iunie 1920 ca Membru de Onoare. Bustul de la Blăjeni i-a fost dezvelit la împlinirea a 120 ani de la nașterea sa, în prezența I.P.S.S. Bartolomeu Anania. Urmează școala primară și liceul la Năsăud, se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, după care urmează cursuri de specializare la Breslau (Wroclaw), iar în 1905 își ia doctoratul la aceeași Facultate de Teologie din Cernăuți. Este numit profesor la Seminarul Pedagogic-Teologic „Andreian” din Sibiu, unde, timp de 15 ani (1905-1920) și-a câștigat o binemeritată reputație. La 27 februarie 1920 a fost ales mitropolit al Ardealului. A condus Mitropolia Ortodoxă a Ardealului peste 30 de ani. A murit în 1955 fiind îngropat în incinta Mănăstirii Sâmbăta de Sus.

2. GEORGE COȘBUC¹¹:

S-a născut în Hordou, la 20 septembrie 1866 și a decedat la 9 mai 1918, în București. A fost primit în Academia Română la 20 mai 1916, ca membru activ. A urmat cursurile primare la școlile din Hordou, Salva, Telciu și Năsăud unde va absolvi și Gimnaziul superior grăniceresc între anii 1876-1884. În Gimnaziul năsăudean va pune accent pe studiul limbilor străine, iar în cadrul Societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” a scris aproape 200 de poezii, publicate în revista școlii, „Muza Someșana”.

După susținerea examenului de maturitate (1884) se va

înscrie la Facultatea de Filozofie și Literatură a Universității din Cluj. Va pleca înainte de absolvire la Sibiu, ca redactor la „Tribuna”. Din anul 1889 se va muta la București și va lucra la Ministerul Cultelor, la Serviciul arhitecturii urbane, la Casa Școalelor și la redacțiile mai multor periodice: „Albina”, „Foaia interesantă”, „Lumea ilustrată”, „Semănătorul”, „Vatra”, „Viața literară”. A colaborat la „Amicul familiei”, „Amicul tinerimii”, „Familia”, „Flacăra”, „Convorbiri literare”, „Viața Românească” ș.a.¹²

Academia Română i-a acordat în anul 1897 marele premiu *Năsturel-Herescu* pentru întreaga activitate literară¹³, iar la 1 aprilie 1900 este primit în rândul membrilor corespondenței ai Academiei Române. Ca membru activ a fost primit în ședința Academiei din 16/29 mai 1916, sub președinția lui Barbu Ștefănescu Delavrancea. Opera literară a lui George Coșbuc se concretizează în volumele de poezii: *Balade și idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui Pierde-vară*, *Cântece de vitejie*; sau de proză: *Povestea unei coroane de oțel*, *Războiul nostru pentru neatârănare povestit pe înțelesul tuturor*, *Dintr-ale neamului nostru*; traduceri: *Eneida*, de P. Vergilius Maro; *Mazeppa*, de Byron; *Antologie sanscrită*, *Sacontala*, de Kalidasa; *Don Carlos*, de Schiller; *Divina Comedia*, de Dante Aligheri; *Odișsea*, de Homer.

3. ELIE MIRON CRISTEA S-a născut la Toplița (jud. Harghita) în 18 iulie 1868, a încetat din viață în 6 martie 1939, la Cannes (Franța) și a fost înmormântat în București. A frecventat școala poporală din sat, apoi patru clase la gimnaziul grăniceresc din Năsăud¹⁴. S-a înscris la Institutul Teologic din Sibiu, pe care-l absolvă cu rezultate remarcabile. Lucrează un an ca învățător la școala poporală din Orăștie, apoi, cu o bursă oferită de Mitropolia din Sibiu, se va înscrie la Facultatea de Filozofie din Budapesta, unde va obține și doctoratul, la 15 mai 1895, cu lucrarea: *Eminescu, Viața și opera*.

Studii asupra unor creații mai noi din literatura română. A colaborat la ziarul citorit de marele ierarh Andrei Șaguna - *Telegraful Român*, apoi la *Tribuna*, *Țara Noastră*, *Gazeta Transilvaniei*, *Românul*, *Libertatea*, *Biserica Ortodoxă Română*, *Apostolul*.

La 30 ianuarie 1900 este hirotonisit ca diacon, iar în anul 1902 se călugărește la Mănăstirea Hodoș-Bodrag (Arad), sub numele de Miron, ca omagiu binefăcătorului său, mitropolitului Miron Românul. În anul 1909 va fi ales episcop de Caransebeș. La 4 februarie 1925, Sinodul țării a aprobat *Actul de înființare a Patriarhatului Românesc*, iar mitropolitul primat Miron Cristea devenea primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, înscăunat la 1 noiembrie 1925. Lui i se datorează Palatul Patriarhal de la București, schitul de la Toplița, sute de biserici în țară, printre care și cea din Năsăud¹⁵.

A fost primit în Academia Română, ca membru de onoare, în data de 7 iunie 1919, la propunerea istoricului Ioan Lupaș, iar la 31 decembrie a fost promovat în scaunul de mitropolit primat al României. A îndeplinit funcția de regent al tronului în timpul vacanței acestuia (1927-1930) și funcția de prim ministru al țării (1938-1939), în timpul regelui Carol al II-lea, funcție deținută până la moarte.

4. LEON DANIELLO. S-a născut în 2 noiembrie 1898 la Budapesta (Ungaria) și a decedat la 27 martie 1970 la Cluj-Napoca. În sesiunea din 1-4 februarie 1965, Academia Republicii Populare Române l-a ales membru corespondent, la propunerea președintelui I. Murgulescu. După nașterea sa într-o familie grănicerească din Salva¹⁶, se retrage la Năsăud, unde copilul urmează Școala primară și apoi Gimnaziul grăniceresc între anii 1909-1917, fiind mereu premiat. S-a înscris apoi la Facultatea de medicină din Cluj pe care o termină în 1922. Rămâne preparator la Clinica condusă de Iuliu Hațieganu, iar în anul 1924 este avansat asistent. În anul 1928 își absolvă cursul de docență după care pleacă la Viena, Paris și Oslo pentru desăvârșirea studiilor. A lucrat ca asistent stagiar la Clinica „Charitte” din Paris, apoi la Institutul Pasteur din Calmette. Înființează Clinica fiziologică din Cluj, Dispensarul studentesc T.B.C. și Dispensarul antituberculos al Clujului. După studii de specialitate la Viena, apoi la Munchen va aborda tratamentul chirurgical în tuberculoză. Pentru rezultatele binefăcătoare în combaterea silicozei, medicul Leon Daniello a primit titlul de Laureat al Premiului de Stat (1953). A publicat peste 300 de lucrări în țară și străinătate și alte peste 200 de comunicări au fost susținute la diferite congrese, simpozioane, colocvii și conferințe de specialitate, susținute în limbi de circulație mondială.

Va desfășura concomitent și o activitate educativă igienico-sanitară în cadrul Asociațiunii ASTRA, în calitate de președinte al Secțiunii medicale a Despărțământului Cluj al Astei.

Rămâne în istoria medicinei o figură reprezentativă a științei noastre medicale, rămâne fondatorul școlii medicale a fiziologiei românești contemporane¹⁷. A fost membru corespondent al Academiei Române, membru al Academiei de Medicină, membru al Societății Franceze de Tuberculoză, membru al Societății de Pneumofiziologie din Germania, membru consilier al Uniunii Internaționale contra Tuberculozei, Membru al Academiei de Științe din New-York...

5. NICOLAE DRĂGANU.

S-a născut în 18 februarie 1884 la Zagra și a decedat la 18 decembrie 1939 la Cluj-Napoca. Primește calitatea de membru corespondent al Academiei Române în 4 iunie 1923 și de membru activ la 20 mai 1939¹⁸. Școala primară o termină în comuna natală, apoi cursurile liceale, la Gimnaziul din Năsăud. Urmează cursurile Facultății de Litere din Budapesta, obținându-și doctoratul la foarte scurt timp (1906) cu tema *Compunerea cuvintelor românești*. A lucrat ca profesor la Gimnaziul Superior Românesc din Năsăud, începând cu anii 1906-1907, iar din 1917 este numit docent la Catedra de Limba și Literatura Română de la Universitatea Maghiară din Cluj, unde, după Marea Unire din 1918 va urca toate treptele didactice: *decan* al Facultății de Litere și Filozofie, *rector* al Universității din Cluj, precum și *președinte* al Secțiunii literare al Asociațiunii ASTRA, *membru* în Comitetul Central al Asociațiunii, *președinte* al Secției române de lingvistică, *primar* al Clujului, membru al Academiei Române. S-a dedicat cercetării științifice. La Năsăud a realizat câteva studii lingvistice și filologice importante: *Limba și istorie, Asperități sintactice, Principiile care ne-ar servi de bază la studierea și clasificarea cuvintelor compuse, Două manuscrise vechi Codexul Todorescu și Codexul Marțianu – studiu și transcriere de Nicolae Drăganu*. Este coautor la *Istoria Școalelor năsăudene* din 1913, la care a mai lucrat și Virgil Șotropa. Rămâne în cultura și istoria românească prin *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomasticii*, 1933 sau *Elemente de sintaxă a limbii române și Istoria sintaxei*, tipărite postum în 1945¹⁹. A colaborat la numeroase reviste: *Transilvania, Luceafărul, Pagini literare, Orientul român, Solia satelor, Revista Bistriței, Dacoromania, Anuarul Institutului de Istorie Națională, Revista filologică, Buletinul Societății numismatice, Arbiva Someșană* ș.a., iar după anul 1919 a editat texte vechi, studii de toponimie, lexicologie, gramatică, literatură veche și de istoria limbii. În *Toponimie și istorie* a dorit să stabilească originea lingvistică a toponimelor din Valea Someșului. A participat la dezvelirea bustului „George Coșbuc” de la Năsăud în anul 1926. Pentru meritele sale a fost răsplătit și cu Ordinul „Coroana României” în grad de Mare Ofițer și Comandor (1920)²⁰. Savant de talie europeană,

reputat filolog și lingvist de largă cuprindere... va continua să rămână peste timp o personalitate de mare prestigiu și incontestabilă autoritate științifică²¹. Prin grija Despărț. Năsăud al Astrei i-au fost dezvelite în satul natal o placă comemorativă (1994) și un bust donat de medicul Gh. Traian Dascăl din Năsăud, fondator al Astrei (2005).

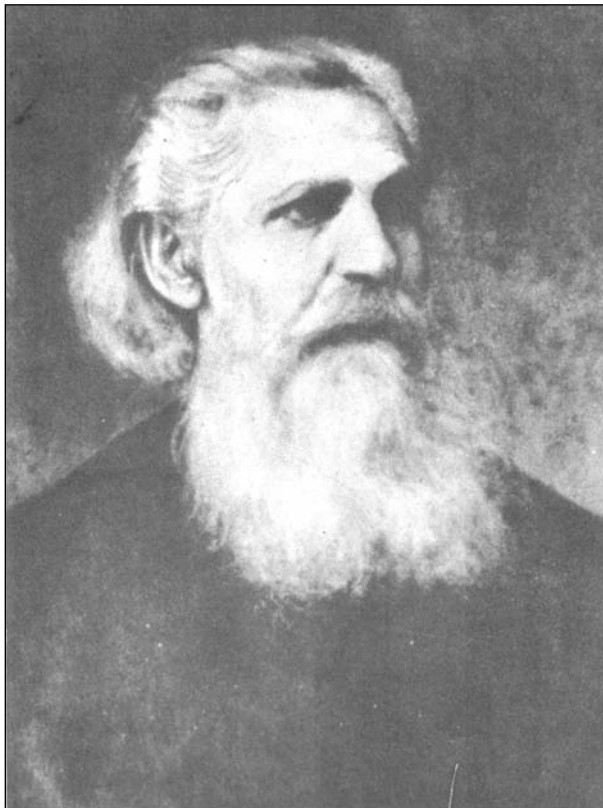
6. EMIL ISAC S-a născut la 17 mai 1886 în Cluj și a decedat în 25 martie 1954 tot la Cluj, unde și este înmormântat. A fost primit în Academia Română la 2 noiembrie 1948. Absolvă Școala Elementară evanghelică Germană din Cluj și tot aici a făcut o parte din studiile secundare, clasa a V-a la Liceul Piarist. Clasele a VI-a, a VII-a și a VIII-a le continuă la Gimnaziul superior fundațional din Năsăud ca elev „privatist”²², fără să-și treacă examenul de maturitate. L-a trecut la Liceul regal din Sibiu. Se înscrie la

Facultatea de Drept și Științe de stat pe care o absolvă în anul 1910. Încă de elev se afirmă publicistic și literar. Debutază cu poezii în revista „Familia” (*La umbra plopilor*), în anul 1902, an în care-i apare și primul volum *Poezii. Impresii și senzații moderne*, la Cluj. Devine un om de presă, colaborând la reviste și ziare românești și maghiare: *Telegraful român, Rampa, Cuvântul liber, Avântul, Voința, Izbânda, Adevărul, Universul, Universul literar, Flacăra, Patria, Gândirea, România liberă, Ellenşek*. Face parte din biroul de presă al Marii Uniri din 1918 de la Alba Iulia, apoi al Consiliului Dirigent. Va fi numit „comisar” al Guvernului român pe lângă Opera Română și Teatrul Național din Cluj²³ și secretar artistic al Astrei. Tipărește *Cartea unui om*, în 1925, *Poeme și Poezii*, ambele în 1936. Alte volume publicate: *Ardealule, Ardealule bătrân; Poeme în proză...* În perioada Dictatului de la Viena trăiește în refugiu la Turda și Sibiu. După război se dedică publicisticii și literaturii, contribuind la înființarea Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor din România. Semnează poezii și teatru:

*Maica cea tânără; O seară literară; Cocoșul roșu, galben și albastru; Pușca și condeiul; Domnul milion*²⁴. Propus de academicianul Emil Petrovici, va primi calitatea de membru corespondent al Academiei Române, la 2 noiembrie 1948²⁵.

7. SIMEON FLOREA MARIAN S-a născut la 1 septembrie 1847, în satul Ilișești (Suceava). S-a sfârșit la 11 aprilie 1907, la Suceava. La 26 martie 1881 Academia Română l-a primit în rândurile sale ca membru titular. Începe Școala primară în sat și o continuă la Suceava, acolo unde își începe și studiile gimnaziale pe care le continuă la Gimnaziul Superior Român Greco-Catolic din Năsăud. Clasa a VIII-a o continuă la Beiuș, unde-și ia examenul de maturitate. Urmează studii superioare la Cernăuți, la Facultatea de Teologie. După absolvire (1875) va fi numit preot în Poiana Ștampei (Bucovina), apoi la Voloca și Siret, unde va fi preot și profesor. Se stabilește la Suceava, unde va lucra ca profesor de religie și științele naturale la Gimnaziul din localitate.

Se afirma ca un iubitor de folclor, pe care a început să-l culeagă încă în zona Năsăudului grăniceresc²⁶. Va tipări întâia sa carte: *Poezii populare din Bucovina. Balade române culese și corese*, Botoșani, Tipografia Adrian 1869, iar la Sibiu va edita în 1878 *Tradițiuni populare române*. Întreține relații științifice cu alți folcloriști – B.P. Hașdeu, V. Alecsandri, P. Ispirescu, I. Pop Reteganul. Ține corespondență cu colaboratorii din sate și editează: *Poezii populare despre Avram Iancu* (Suceava – 1900); *Tradiții populare române din Bucovina* (1897); *Sărbătorile la români*, vol. I-III (1898-1901).

Pentru meritele sale, la 26 martie 1881, sub președinția lui Ion Ghica și a secretarului Alexandru Odobescu, este primit în Academia Română. Discursul său de recepție s-a numit *Cromatică poporului român*. Pentru lucrarea *Ornitologia populară română*, vol. I-II, Cernăuți, 1883 va primi în anul 1884, premiul „Năsturel-Herescu”. Alte volume îi vor încununa

opera²⁷: *Poezii populare române; Hore și chiuituri din Bucovina; Descântece populare române; Vrăji, farmece și descântece; Satira poporană română; Păsările noastre și legendele lor; Legendele Maicii Domnului; Nunta la români; Nașterea la români; Însmormântarea la români; Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor; 250 Cântece ostășești* ș.a. Multe dintre cercetările și studiile sale le-a publicat în numeroase periodice la care a colaborat²⁸. Prin scrierile sale, rămâne „singurul etnograf român”²⁹.

8. IULIAN MARTIAN. S-a născut la 23 iunie 1867 la Mintiu, a decedat la 26 octombrie 1937 la Năsăud. A fost primit în Academia Română la 27 mai 1933 ca Membru de Onoare, la propunerea lui Alexandru Lapedatu. Membru pe viață al Astreii³⁰.

A început școala primară în satul natal, apoi la Norma din Năsăud, unde-și continuă și clasele de gimnaziu (1877-1883). Devine cadet al Școlii Militare din Sibiu, îmbrățișând cariera militară, până la gradul de maior. L-a preocupat în egală măsură și cercetarea istorică, în special cea arheologică în zona Someșului Mare de unde a colecționat documente, manuscrise, cărți, obiecte de artă și alte urme legate de viața materială și spirituală a ținutului năsăudean. A creat *Muzeului năsăudean*³¹, alături de Iuliu Moisil și Virgil Șotropa, la 2 august 1931 și care, din 10 noiembrie 1937, împreună cu *Biblioteca și Arhiva*, vor forma Subdirecția Arhivelor Statului³².

Iulian Martian a publicat numeroase studii: *Contribuții la istoricul Rodnei; Contribuție la istoria descălecării; Fata, tradiția și istoria; Acte și documente. Țara Năsăudului înaintea instituirii regimentului de grăniceri; Repertoriu arheologic pentru Ardeal, Bistrița, 1920; Urme din războaiele Romanilor cu Dacii, Cluj, 1921; Ardealul. Constatări și lămuriri, Bistrița, 1925; Ardeal. Istorie și toponimie, Bistrița, 1924; Castrul Rodna (extras), *Contribuții la eraldica vechiului Ardeal*. Vorbea și șase limbi străine. În anul 1904 abandonează armata, după care se stabilește la Năsăud unde a fost și comandantul Gărzii Naționale din Năsăud și președinte al Consiliului Național Român în anul 1918. Lucrările și studiile sale de cercetare au văzut lumina tiparului în reviste sau periodice preferate de autor: *Anuarul Comisiei Monumentelor istorice, Secția pentru Transilvania* - Cluj; *Gazeta Transilvaniei* – Brașov; *Transilvania* – Sibiu; *Buletinul Societății Numismatice Române* și *Cronica numismatică și arheologică* – ambele în București; *Arhiva Someșană* – Năsăud; *Convorbiri Literare* – București; *Răvașul* – Cluj; *Revista Bistriței*; alte reviste germane sau unguerești. Cel mai valoros studiu al lui Iulian Martian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, era în permanență pe masa de lucru a istoricului Vasile Pârvan. A fost membru al *Societății de Antropologie din Viena; membru al Comisiei Monumentelor Istorice, Secția pentru Transilvania; membru corespondent al Societății Numismatice Române*. Numeroase materiale din colecțiile sale au intrat în patrimoniul *Bibliotecii Academiei Române, în Muzeul filologic, istoric și de artă al Gimnaziului din Năsăud, în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj* etc.*

9. CONSTANTIN C. MOISIL S-a născut în Năsăud la 8 decembrie 1876 și s-a sfârșit la București în 22 octombrie 1958. În 7 iunie 1919, la propunerea istoricului Vasile Pârvan, a fost primit în Academie, ca membru corespondent, iar în 12 august 1948 i s-a acordat calitatea de membru titular al Academiei Române.

Școala primară a făcut-o la Norma din Năsăud, după care a absolvit și Gimnaziul năsăudean. A urmat Facultatea de

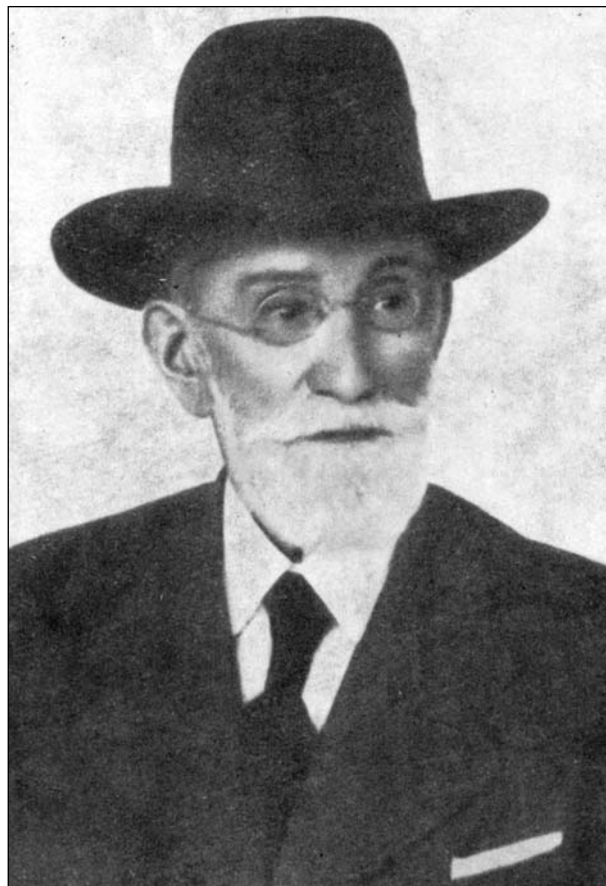
Litere din București, Secția Istorie. Îl preocupă cercetarea și publicarea de studii inedite, originale, aspecte împrumutate de la profesorii săi – Nicolae Iorga, Dimitrie Ōnciul, V. A. Urechia etc. și pe care le-a probat în lucrarea sa de licență *Arheologia preistorică* sau în lucrarea de doctorat *Monetăria Țării Românești în timpul dinastiei Basarabilor*. După absolvirea

Facultății va lucra ca profesor la Focșani, apoi la Tulcea și-ncelle din urmă la București (Liceul „Matei Basarab”). Și-a susținut doctoratul la Cluj, cu o lucrare în numismatică, rezultat al activității de conducător al Cabinetului de numismatică a Academiei Române. A organizat și Școala românească de arhivistică și a inițiat prima revistă de specialitate „Revista Arhivelor”. A fost director general al Arhivelor Statului, dedicându-se publicării a numeroase studii de istorie, arheologie, numismatică, medalistică, sigilografie, heraldică etc, în total peste 570 de titluri³³: în istorie - 42, arheologie - 93, numismatică - 160, medalistică - 41, sigilografie - 22, metrologie - 4, didactică - 15³⁴. Îndrăznește să creadă că poate aduce acasă arhivele românești de la Viena, Moscova, Budapesta etc...

10. IULIU MOISIL. S-a născut la 19 mai 1859 la Năsăud și a decedat la 28 ianuarie 1947 tot la Năsăud, fiind depus în cimitirul „Comoara”. A fost primit în Academia Română la 24 mai 1943 ca Membru de Onoare, la propunerea lui Dimitrie Gusti.

Termină Școala primară și Liceul grăniceresc la Năsăud, apoi se înscrie la Politehnica din Viena unde a studiat chimia

industrială și științele naturale. A fost membru activ al Societății studențești „România Jună”. Se întoarce în anul 1885 la Năsăud, apoi trece Carpații în Bucovina, iar din 1886 îl întâlnim ca profesor la Liceul „Radu Greceanu” din Slatina. În anul 1894 este transferat la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu, unde va fi numit director. Va întemeia revista „Amicul tinerimii”, va conduce Banca populară „Cerbul”, a fondat Muzeul Gorjului, ulterior și pe cel din Năsăud. A înființat prima școală de ceramică românească la Târgoviște. În anul 1906 se mută la București unde va pregăti Expoziția generală română de la București (1906), după care va lucra ca secretar la Muzeul de etnografie și artă populară (1906-1910). A condus apoi Muzeul Pedagogic al Casei Școalelor din București; s-a implicat în acțiunile ardelenilor prezenți peste Carpați, sprijinind Marea Unire³⁵.

A colaborat la numeroase periodice: „Buletinul Societății Române de Geografie”, „Convorbiri literare”, „Arhivele Olteniei”, „Arhiva Someșană”, „Vatra”. A fost onorat cu titlul de „Cavaler al Ordinului Coroana României” și a fost ales ca Membru de Onoare al Academiei Regale Italiene Internaționale „La Stella d'Italia”.

În anul 1931 se întoarce la Năsăud și împreună cu Virgil Șotropa și Iulian Marțian va pune bazele Muzeului grăniceresc, ale Bibliotecii Academiei și ale Arhivelor Statului, filiala Năsăud. Până la sfârșitul vieții va fi directorul Despărțământului Năsăud al Astreii³⁶, perioadă când va redacta o bună parte a operei sale sub genericul „Figuri grănicerești”, în două volume: 1937 - vol. I, 1939 - vol. II.; „Conștiința națională și eroismul grănicerilor năsăudeni, Bistrița, 1938; *Catalogul detaliat al diapozitivelor (fotografii diafane pe sticlă) a Muzeului pedagogic*, București, 1914; *Arta decorativă în ceramica românească*, București, 1931; *Românii ardeleni din vechiul regat și*

activitatea lor până la războiul întregirii neamului, București, 1929; a tradus Roy Chapman Andrews, *Pe urmele omului primitiv*; Elena Keller, *Memento mori*. A lăsat peste 1000 de texte pe diverse teme, o adevărată enciclopedie, fapt ce-i va atrage renumele de „enciclopedistul”.

11. TIBERIU MORARIU. S-a născut la 26 septembrie 1905 la Salva. A decedat la 30 noiembrie 1982 la Cluj-Napoca. A fost primit în Academia Română în 29 ianuarie 1955, ca membru corespondent, la recomandarea lui Gh. Macovei³⁷.

A început Școala primară la Salva, a continuat-o la Școala Germană din Bistrița, unde-și începe și liceul pe care-l va termina la Năsăud între anii 1919-1924. Urmează cursurile Universității din Cluj, Secția geografie și științele naturale pe care o absolvă în anul 1929. Devine membru al Societății de Etnografie din Paris, urmând din anul următor studii de specialitate la Sorbona. În anul 1935 își ia doctoratul cu tema *Păstoritul în Munții Rodnei*, după care se dedică misiunii de profesor universitar, ajunge șef de catedră, decan. Activitatea de cercetare se concretizează în zeci de studii, articole, comunicări, cronici, recenzii, cursuri în peste 374 de titluri scrise chiar în limbi străine, numeroase cărți. A ajuns președinte al Comitetului Național de Geografie (1958), este ales Membru de Onoare al Societății de Hidrologie din Ungaria și membru corespondent al Uniunii Internaționale de Geografie. În anul 1969 i s-a acordat titlul de „doctor honoris causa” al Universității din Strasbourg. Cercetează glaciațiunea din Munții Rodnei, falezile Mării Negre, terasele râurilor, apele freatice și de adâncime din Câmpia Banatului, contribuie la editarea și redactarea lucrării monumentale *Monografia geografică a României*³⁸. Între cele peste 700 de studii, cursuri și tratate se numără și *Oieritul evreilor maramureșeni; Despre aurăritul din Valea Someșului Mare; Despre stănele din Carpații românești; Material etnografic și folcloric ciobănesc din Munții Rodnei; Obiceiuri, credințe și superstiții legate de focul viu; Note relative la valabii de pe coasta dalmatină; Păstoritul în Alpii francezi și în Carpați; Despre distribuția populației în Transilvania, Banat și Crișana; Despre migrațiile maramureșene în Transilvania; Păreri germane și maghiare asupra structurii etnice a orașelor Transilvaniei, Banatului și Crișanei*; A fost un spirit științific de mare profunzime și analiză³⁹, care a participat la numeroase acțiuni internaționale – Paris (1929, 1968, 1972), Moscova (1955), Londra (1964), New-Delhi (1968), Liège (1965), Cracovia (1966).

12. IACOB MUREȘANU S-a născut în 27 noiembrie 1812 în Rebrîșoara și a decedat în 17 septembrie 1887 la Brașov. În data de 17 septembrie 1877 a fost primit în Academia Română ca Membru de Onoare, la propunerea lui George Barițiu.

Școala elementară o face la Triviala din Năsăud, iar Gimnaziul superior la Blaj, unde – și continuă studiile superioare de filozofie și teologie. Va lucra ca profesor la Gimnaziul din Brașov și vreo 20 de ani ca director. Din 1837 obținuse aprobarea de la Viena de a înființa „Gazeta Transilvaniei”, unde va lucra împreună cu istoricul George Barițiu un timp, apoi singur, până la 1878. A tipărit „Pronunciamentul” de la Blaj, a sprijinit Reuniunea femeilor române din Brașov și banca Albina, a activat cu folos în Asociațiunea Astra. A susținut înființarea unei Academii de drept din ale cărei fonduri s-a edificat Școala și Internatul de fete din Sibiu. A stimulat viața culturală prin spectacole de

dans și teatru, chiar în propria-i casă⁴⁰. A creat dansul *Romana*, în stilul cadrilului francez, compus din motive românești, jucat și la Năsăud, în special de Maial⁴¹.

Prin *Gazeta Transilvaniei* răspundea șovinilor unguri că *Transilvania este a tuturor acelor care o fac roditoare prin sudoarea muncii și o apără cu sângele și că aceștia sunt în mare parte, și în special pentru Transilvania, români*⁴². Școala din Rebrîșoara poartă numele celor doi Mureșeni – Iacob și Ioachim, iar Asociațiunea Astra le-a dezvelit o placă comemorativă cu ocazia adunării anuale a Despărțământului Năsăud – 26 oct. 1997, când personalitățile comunei au făcut obiectul unei sesiuni științifice de comunicări la care au fost prezenți aștrii din Sibiu, Cluj, Iași, Tg. Mureș, Blaj, Bistrița, Năsăud etc.⁴³.

13. FLORIAN PORCIUS. S-a născut în 16 august 1816 la Rodna și a decedat la 30 mai 1906 în localitatea natală. A fost primit în Academia Română la 10 martie 1882. Școala primară o face la Rodna, după care frecventează Școala Normală din Năsăud (1827-1831). Începe Gimnaziul la Cluj și-l termină la Blaj. În anul 1838 urmează cursul preparandial al lui Ioan Marian, iar din 1839 a funcționat ca învățător comunal la Rodna. Pleacă la Viena pentru a studia Școala Superioară de pedagogie (1844-1845). În paralel studiază la Universitate cursuri de botanică, economie și caligrafie. Va lucra ca învățător în Zagra, apoi se va transfera la Școala Normală din Năsăud, de unde în anul 1848 și în 1865 va pleca la Viena, în delegații ce vor revendica drepturile românilor⁴⁴.

În anul 1861 va ocupa postul de pretor pentru cercul Rodna, din 1862 va fi jude la Sedria generală (tribunal) a Districtului autonom românesc al Năsăudului, iar din 1867 va ocupa funcția de vicecăpitan al acestuia, până la desființarea sa în 1876. Pasionat de botanică, descoperă noi specii de plante pe care le conservă într-un herbar ce va fi ars

în timpul revoluției de la 1848⁴⁵. Aria de cercetare a fost zona Rodnei, Țibleșului, Bârgăului, a Transilvaniei și a țării. Cele mai multe dintre lucrările sale se păstrează la Cluj și la București. Asociațiunea Astra i-a premiat cele mai multe dintre lucrările sale. Între principalele sale lucrări se rețin și *Enumeratio plantarum pbaerogamicarum districtus quondam assodiensis*; *Diagnosele plantelor fanerogame și criptogame*. A contribuit la lucrarea lui Dimitrie Brândză, *Flora Dobrogei*. A corespondat cu numeroși specialiști din țară și străinătate⁴⁶, cu numeroase Institute de specialitate din Austria cărora le-a prezentat noutățile sale: *heracleum carpaticus*, *centaurea carpatica*, *pulmonaria dacica*, *festuca Porcii* etc.⁴⁷. Academia Română l-a primit în rândurile sale la propunerea lui Dimitrie Brândză și sub președinția lui Titu Maiorescu, în ședința din 10 martie 1882. Prin hotărâre imperială a fost distins cu ordinul *Coroana de Fier* clasa a III-a și cu titlul de *cavaler* pentru meritele sale științifice. În anul 1905 regele Carol I a României i-a conferit medalia „Bene Merenti clasa I”.

14. IULIU PRODAN S-a născut în data de 29 octombrie 1875 la Chiochiș și a decedat la 27 februarie 1959 la Cluj. A fost primit în Academia Română ca Membru de Onoare, în data de 2 iulie 1955. Face Școala primară în satul natal, iar studiile secundare la Gherla. Din 1890 îl găsim 4 ani elev la Gimnaziul din Năsăud. Urmează Facultatea de geografie și științe naturale din Cluj după care va preda ca profesor la Gherla, Eger (Ungaria), Zombor (Iugoslavia). Consiliul Dirigent îl va numi profesor în anul 1919 la Academia Agricolă din Cluj unde va preda fitopatologia și botanica agricolă. Are numeroase lucrări de specialitate cunoscute atât în țară, cât și în străinătate⁴⁸: *Contribuții la flora României*; *Flora pentru determinarea și descrierea plantelor din România*; *Cele mai rentabile plante medicinale din România*; *Centaureele României*; *Flora Câmpiei Ardelene*; *Flora mică ilustrată*; *Dușmanii pomilor roditori*; *Fânațe și pășuni în nordul Transilvaniei*⁴⁹.

A contribuit la Herbarul Florei URSS, la Herbarul de la Viena sau cel din Ungaria. În cadrul colectivului care a lucrat la *Flora României* a prelucrat 23 de genuri și trei familii de angiosperme. A identificat specii noi de plante: *rosa napocensis*, *rosa sabedensis*, *rosa timisorensis*. A studiat și familiile de mușchi din zona grănicerească, iar în Bușcegi a găsit nu mai puțin de 78 de specii de mușchi frunzoși. În anul primirii în Academie, Institutul Agronomic din Cluj i-a făcut cadou un album cu poze din activitatea sa științifică, în care se specifică: *Prin opera d-voastră științifică ați pus bazele botanicii în țara noastră, iar prin activitatea de mare dascăl, ați educat generații de agronomi și botaniști care vă poartă o caldă recunoștință...*⁵⁰.

15. LIVIU REBREANU S-a născut în 27 noiembrie 1885 la Târlășiu și a decedat în 1 septembrie 1944 la Valea Mare (Argeș), fiind reînhumat la București. A fost primit în Academia Română la 25 mai 1939, ca membru activ. Clasele elementare le face la Maieru, iar două clase de liceu la Năsăud, după care urmează Școala civilă maghiară din Bistrița. Despre anii petrecuți la Năsăud va vorbi cu recunoștință într-o scrisoare adresată directorului acestuia, Aurel Șorobetea, în anul 1939: *Liceul grăniceresc din Năsăud pe care-l conduceți și reprezentați cu atâta înțelegere și însuflețire, mi-a dăruit primele îndrumări de literatură românească. Amintirile cele mai dragi, acele ale copilăriei, mă leagă indisolubil de instituția d-voastră...*⁵¹. Urmează apoi Liceul militar din Șoproș, iar la absolvire se înscrie în Academia militară din Budapesta (1903-1906). Rămâne 2 ani la Gyula ca ofițer de honvezi, după care se retrage în Valea Someșului, unde va lucra ca ajutor de notar la Nimigea, Nepos și Măgura Ilvei. În anul 1909 va trece Carpații în România, nu înainte de a participa la adunarea Despărțământului Năsăud al Astei de la Ilva Mare și Adunarea anuală a Asociațiunii de la Sibiu.

Se va angaja reporter la „Ordinea”, iar mai târziu, secretar de redacție la „Falanga literară și artistică”. Ajunge secretar literar la Teatrul Național din Craiova și tot aici se căsătorește cu Fanny Rădulescu (1912). Revenit la București, scoate revista „Scena”, va publica proză scurtă: *Frământări* – 1912. Colaborează la *Rampa*, *Ziua*, *Scena*, *Universul literar*, *Viața românească*, *Adevărul*, *Sburătorul*. Refuză mobilizarea în război și se refugiază la Iași unde este privit cu suspiciune. Aici se va naște romanul-jurnal *Calvarul*. Inițiază *Mișcarea literară și România literară*⁵². A fost director al Teatrului Național din București; secretar, vicepreședinte și președinte al Societății Scriitorilor. A condus *Direcția pentru Educarea Poporului*, timp în care era și președinte al Secțiunii literare Astra. Va publica pe rând: *Golanii* – 1915; *Mărturisiri* – 1916; *Răfuiala* – 1919; *Calvarul* – 1919; *Ion* – 1920, roman răsplătit cu premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române; *Pădurea spânzuraților* – 1922; *Adam și Eva* – 1925; *Cioleandra* – 1927; *Crăișorul* – 1929; *Rășcoala* – 1932; *Jar* – 1934; *Gorila* – 1938; *Amândoi* – 1940. A scris și teatru – *Plicul*, *Cadrilul*, *Apostolii*, *Osânda*. În anul 1929 primește Premiul Național pentru proză⁵³. La propunerea lui Mihail Sadoveanu a fost ales membru activ al Academiei Române în ședința din 25 mai 1939. Discursul de recepție l-a rostit în cadrul acestui for la 29 mai 1940 și se intitula *Laudă țaranului român*, o adevărată pledoarie pentru calitățile statornice ale neamului românesc reflectate în comportamentul și atitudinea țaranului român. La Năsăud a fost prezent în anul 1926 la dezvelirea bustului poetului George Coșbuc, având un cuvânt de superbă

admirație față de poetul năsăudean: *Pentru noi scriitorii, Coșbuc înseamnă gloria literară ideală...*⁵⁴.

Romancierul are, încă din anul 1957, Casă memorială la Prislop și Muzeu memorial la Maieru – locuri în care muzeografi Mihai Martin și Sever Ursă prezintă cu mult profesionalism viața și opera scriitorului, turiștilor interesați, iar la Ilva Mare și Măgura – două plăci dezvelite de Astra ilveană (1995).

16. GRIGORE SILAȘI. S-a născut în 25 ianuarie 1836 în Beclean și a decedat la 17 ianuarie 1897 în Năsăud. A fost primit în Academia Română la 13 septembrie 1877 ca Membru de Onoare, președinte fiind Ioan Ghica. Școala primară o face în localitatea natală, norma o face la Năsăud, iar studiile secundare la Dej și Cluj. Se înscrie la Academia teologică greco-catolică din Blaj și continuă Seminarul Central „Sf. Barbara” din Viena, ca bursier. În anul 1862 obține și doctoratul în teologie la Universitatea din Viena,

unde rămâne ca vicerector. În anul 1881 obține doctoratul în filozofie la Universitatea din Cluj⁵⁵. La Viena se integrează în activitatea societăților studențești românești, în special „România Jună”. Din 1865 tipărește „Sionul românesc” – revistă bisericască, literară și școlară. Participă la serbările de la Putna. Între 1872-1884 a funcționat ca profesor la Catedra de limba și literatura română de la Universitatea maghiară din Cluj, loc unde are preocupări în istorie, filologie și literatură română, scriind reviste și cărți valoroase. Inițiază societatea studențească „Iulia” și ține conferințe culturale în cercurile Aстреi. A susținut Banca „Economul”. Pentru activitatea culturală și publicistică românească este persecutat de regimul dualist austro-ungar prin acuze, procese și prigoniri, până la excluderea din Universitate (1884) și pensionare forțată la numai 49 de ani⁵⁶. I se remarcă lucrările: *Apologii* (discuții filologice și istorice maghiare privitoare la Români), 1879;

Renășterea limbii române în vorbire și scriere; Dialectul macedo-român în paralel cu cel daco-român; Despre însemnătatea literaturii române tradiționale; Românul în poezia populară; Abecedar român din secolul al XXVII-lea. A colaborat la publicațiile: *Transilvania, Familia, Erdely Museum*⁵⁷. Era poliglot, cunoscând: greaca, latina, franceza, maghiara, germana, araba și câteva limbi semitice. A publicat puțin față de imensul material adunat: prelegeri universitare, material folcloric, lingvistic, dialectologic, de istorie și estetică literară, care, din nefericire ori s-a rătăcit, ori a dispărut odată cu o mare parte din biblioteca sa, arse de huliganii xenofobi unguri care i-au devastat domiciliul în data de 14 mai 1889, când putea să-și piardă și viața, numai pentru motivul că la Universitatea din Cluj nu se admitea predarea materiei în limba română. A întemeiat Reuniunea Sodalilor (meseriași și comercianți) din Cluj, a fost directorul Băncii *Aurora* și președinte al Despărțământului Astra Cluj.

17. VIRGIL ȘOTROPA S-a născut în 5 decembrie 1867 la Gheorgheni (Harghita), decedează la 1 aprilie 1954 în Năsăud, fiind deus în cripta familiei, pe strada Viei. Va fi primit în Academia Română la 24 mai 1943 ca Membru de Onoare, la propunerea lui Silviu Dragomir⁵⁸. Școala primară o face în ungurește la Gheorgheni, după care revine la Năsăud pentru Gimnaziul grăniceresc, ultima clasă urmând-o la Liceul nemțesc din Bistrița. Studiile superioare le continuă la Universitatea din Cluj, Facultatea de Litere, ca bursier al Fondurilor grănicerești. Din anul 1888-1889 va lucra ca profesor suplinitor la Gimnaziul năsăudean, predând limba română și limba maghiară la clasele I-IV. Până în anul de 1896 a lucrat la „Gazeta Transilvaniei”, an în care-și obține specializarea în maghiară și germană, iar din 1898 a fost confirmat ca profesor suplinitor definitiv. A fost propus ca director al Gimnaziului grăniceresc pentru „o cultură

superioară și moralitate ireproșabilă”⁵⁹, dar guvernul maghiar l-a respins ca fiind „prea mare naționalist român ... care căuta să împiedice maghiarizarea liceului năsăudean”⁶⁰. A scris numeroase articole de istorie și despre școlile năsăudene, despre Regimentul grăniceresc, revoluția de la 1848-1849⁶¹. Publică în revista *Astre* - „Transilvania”. La 1 ianuarie 1913 „cere” ieșirea la pensie, dar se va reîntoarce la catedră după Marea Unire, la 1 noiembrie 1919, când va preda germana,

româna, istoria, filosofia, dreptul, pensionându-se pentru a doua oră la 1 septembrie 1933⁶². A condus „Arhiva Someșană” între anii 1924-1940, reușind 28 de numere în care își publică peste 70 de articole și studii sau peste 3000 pagini. Se numără printre fondatorii Muzeului năsăudean, ai Bibliotecii Academiei, filiala Năsăud și a Arhivelor Statului, (ținutul năsăudean). Printre cărțile sale valoroase se numără: *Năsăudul*, monografie, în colaborare cu dr. Alexandru Ciplea, 1924; *Istoria școalelor năsădene*, 1913, în colaborare cu dr. Nicolae Drăganu; *Tătarii în Valea Rodnei*, 1924; alte zeci de articole și studii cuprinse în „Arhiva Someșană”⁶³.

Om cu o aleasă și bogată activitate, a fost primit în Secțiunea istorică a Asociațiunii Astra, Institutul de Geografie din București, Despărțământul năsăudean al Astei etc. Ca ziarist, a militat pentru interesele poporului nostru, ca profesor a cultivat multele generații de elevi în spiritul dragostei nemărginite pentru patrie, ca cetățean și om de aleasă cultură a lucrat neconștient pentru ridicarea culturală a Năsăudului și a localităților din jur.

La numărul de 17 academicieni scriitorul *Teodor Tanco* mai propune pe *Traian Ionașcu* (18), jurist, fiul *năsăudeanului* Romulus Ionașcu, fiu născut la Iași (1897) și mort la București (1981), cu doctoratul în drept luat la Paris, primit în Academia Română în 1963 – ca membru corespondent și în 1975 ca membru titular; pe *Grigore C. Moisil* (19), născut în 1906 la Tulcea și decedat în 1973 la Ottawa (Canada) și înhumat la București. Tatăl său, Constantin C. Moisil s-a născut la *Năsăud*, iar fiul și-a luat doctoratul în matematici; s-a specializat la Paris și Roma. Va lucra la Universitatea din Iași și în diplomatie. Va fi primit în Academia Română în anul 1948; pe *Tudor Bușnariu* (20), născut la Budapesta în 1909 și mort la București în 1988. A absolvit Facultatea de Litere a Universității din Cluj. A slujit ca profesor la *Năsăud*, dar cel mai mult la Cluj și București. Este primit în Academie în anul 1955; pe *Iuliu Hosu* (21), născut la Mîlaș (Bistrița-Năsăud), în 1885 și decedat la București în 1970. Studii la Blaj și Roma, episcop greco-catolic de Gherla, de care depindea și *Năsăudul*. În anul 1945 este primit în Academie, iar din anul 1948 va suporta sacrilegiul regimului politic instaurat după 23 august 1944; pe *Lucian Blaga* (22), născut în anul 1895 în Lančrăm (Alba) și decedat la Cluj în 1961. A lucrat la Universitatea din Cluj, iar în anul 1938 își va cumpăra o proprietate la *Bistrița* (B-N) – *adevăratul meu spațiu mioritic*. Încă din 1936 fuseseră primit în Academie; pe *Gustav-Oswald Kisch* (23), născut la *Bistrița* (1889) și mort la Cluj (1938). Absolvent al Facultății de Litere din Cluj, va lucra la această universitate. A fost primit în Academia de la Berlin, iar în 1993 și-n Academia Română, ca membru de onoare.

Cu cei șase academicieni susținuți de *Teodor Tanco* numărul de academicieni din județul Bistrița-Năsăud s-ar ridica la 23, iar cu primirea în Academie, în anul 2003 a juristului *Tudor Drăganu* (24), născut la *Zagra*, B-N și a prof. univ. dr. *Dumitru Protase* (25), născut la *Mocod*, B-N, numărul academicienilor în județul BN ajunge la 25. Pentru Năsăud, opinia majorității este cea a prof. *Traian Pavelea*, care adaugă celor 17 academicieni consacrați, încă 3, pe juristul *Traian Ionașcu*⁶⁴, pe prof. *Tudor Bușnariu* și profesorul *Grigore C. Moisil*⁶⁵, iar mai nou, și pe distinsii *Tudor Drăganu* și *Dumitru Protase*.

În „Studii și cercetări etnoculturale”, volumul II, Bistrița, 1966, se propune în lista academicienilor din județul nostru și

Ioan Al. Maxim (26) din Rusu de Jos, Beclean, specialist în Geologie-Paleontologie, primit în Academia de Științe în anul 1937, ca urmare a realizării a peste 70 de lucrări științifice de specialitate⁶⁶, iar alt zăgrecan în viață, din zona Năsăud, dr. *OVIDIU BUJOR*⁶⁷ (27), descoperitorul insulei verde, fiind membru al Academiei de Științe Medicale din România face ca numărul academicienilor în județul nostru să ajungă la 27.

Abordări mai recente⁶⁸ susțin aceeași idee: Județul Bistrița-Năsăud are 27 de academicieni, din care Năsăudul are 23.

Câteva date despre cei mai noi academicieni năsăudeni se impun: Profesorul universitar dr. doc. *DUMITRU PROTASE*⁶⁹, s-a născut la Mocod, comuna Nimigea (BN) în februarie 1926, termină Liceul „G.Coșbuc” din Năsăud în anul 1946 când se înscrie la Facultatea de Litere a Universității clujene, unde va lucra după absolvire. Are peste 250 de cărți, studii, lucrări și articole din istoria *Daciei romane și postromane*, *numismatica romană*, *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei. A condus numeroase *șantiere arheologice*. Este *Cetățean de Onoare* al Clujului, Năsăudului și altor localități. A primit titlul de *Doctor Honoris Causa* al mai multor Universități din țară și străinătate. Este primit în Academie în vara anul 2003, ca Membru de Onoare; Juristul *TUDOR DRĂGANU*⁷⁰ – s-a născut în 2 decembrie 1912 la Năsăud unde a terminat și Școala primară, absolvă Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj, apoi Facultatea de drept, unde va lucra ca asistent, conferențiar și profesor în drept constituțional și administrativ. A primit titlul de „Doctor Honoris Causa” al mai multor Universități din țară și din străinătate. A ținut conferințe la Paris, Sorbona, Viena, Budapesta, Bruxelles, Washington, Alger, Malta etc. Este autorul *Tratatului de Drept Constituțional* (1972), *Actele de drept administrativ*; *Supremația legii*; *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România*; *Introducere în teoria și practica Statului de drept*; *Declarațiile drepturilor omului și repercursiunile lor în dreptul internațional public*. A fost președinte și vicepreședinte al mai multor foruri internaționale de drept, iar pe plan comunitar a primit calitatea de *Cetățean de Onoare* al mai multor orașe din țară, printre care și orașul Năsăud, unde s-a născut. A fost primit în Academie ca Membru de Onoare.

Note:

1. Alexandru Husar, *Academicienii Năsăudului*, în MJB, SCE, II, Bistrița, 2001, p. 11-19.
2. Traian Pavelea, *Năsăudul Repere istorice și culturale*, Editura „George Coșbuc”, Bistrița, 2001, p. 193-245.
3. „Transilvania”, XXXVII, 1906, p. 90-93.
4. Ioan Seni, *Academicienii năsăudeni și ASTRA*, în MJB, SCE, II, Bistrița, 2001, p. 20-23.
5. Gheorghe Pleș, *Năsăudul academicienilor și fascinantul spirit cărturăresc*, în MJB, SCE, II, 2001, p. 24-29.
6. Teodor Tanco, *Academia Română 1866-1966. Academicienii năsăudeni și Bistrițeni*, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1966, p. 11-116.
7. Traian Pavelea, *op. cit.* p. 209-210; 221-222.
8. Iustinian Petrescu, Ioan Chintăuan, *Ioan Al. Maxim*, în MJB, SCE, vol. II, 1966, Bistrița, p. 165-168.
9. Alexandru Husar, *op. cit.* p. 19.
10. Leon Pop, *Nicolae Bălan*, în MJB, SCE, vol. II, Bistrița, 1996, p. 33-39; *Ibidem*, vol. II, ediție revizuită, Edit. „George Coșbuc”, Bistrița, 2001, p. 30-35; Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 45-47; Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 193-195; Ioan Seni, *Mitropolitul Nicolae*

- Bălan și „ASTRA”, în „In aeternum Nicolae Bălan arhiepiscop și mitropolit”, Edit. „Altheia”, Bistrița, 2001, p. 107-111.
11. Vezi și Ioan Lăpușneanu, *George Coșbuc*, în vol. II, MJB, SCE, Bistrița, 1996, p. 41-53.
12. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 40.
13. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 198.
14. Ilie Șandru, Valentin Borda, *Patriarbul Miron Cristea*, Casa de editură „Petru Maior”, Târgu – Mureș, 1998, p. 26.
15. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 205.
16. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 199.
17. V. Moiescu, *In memoriam: prof. dr. doc. Leon Daniello*, în „Clujul medical”, LXIII, Cluj, 1970, nr. 3, p. 461-463; O. Fodor, *Ibidem*, p. 464
18. Analele Academiei Române, Dezbatere, Tomul LIX, 1938-1939, București, 1940, p. 181-182.
19. „Arhiva Someșană”, nr. 28, Năsăud, 1940, p. 464-490, *Istoria școlilor năsădene*, p. 352.
20. „Arhiva Someșană”, nr. 28, p. 478.
21. Dumitru Protase, *Nicolae Drăganu*, în MJB, SCE, II, Bistrița, 1996, p. 67-74.
22. Raportul al XL-lea despre Gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1902/1903, p. 105-106; Raportul al XLI-lea despre Gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlastic 1903/1904, p. 121.
23. Traian Pavelea, *op. cit.* p. 211-212.
24. Floarea Bucur, Ironim Marțian, *Emil Isac*, în MJB, SCE, II, p. 75-81.
25. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 211-212.
26. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 34-36.
27. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 213-215.
28. Grigore Marțian, *Simeon Fl. Marian*, în MJB, SCE, II, p. 83-87.
29. Îl considera Bogdan P. Hașdeu – cf. Iordan Datcu, S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloristic – Folclorul literar românesc*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 272.
30. Actuala conducere a Astei năsădene, președinte - prof. Ioan Seni i-a dezvelit o placă comemorativă pe casa în care a locuit, în Piață, în anul 1992. A ținut discursul omagial - academicianul D-tru Protase din Cluj.
31. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 51-52.
32. Ironim Marțian, *Iulian Marțian*, în MJB, SCE, II, 1996, p. 89-95.
33. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 43-44; Idem, *Virtus Romana Rediviva*, vol. II, Bistrița, C.J.C.E.S., 1974, p. 291-293.
34. Gheorghe Pleș, *Constantin C. Moșil*, în MJB, SCE, II, 1996, p. 97-104
35. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 58-60.
36. În anul 1992, actuala conducere a Desp. Astra Năsăud, președinte prof. Ioan Seni i-a dezvelit o placă comemorativă pe casa în care a locuit în P-ța Unirii. Cuvântul omagial l-a ținut prof. Gavrilă Tomi care a publicat un studiu despre Iuliu Moșil în MJB, SCE, II, 1996, p. 105-112.
37. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 73-74.
38. Ana Filip, Ioan Morariu, *Salva Repere monografice*, Edit. „G. Coșbuc”, Bistrița, 2005, p. 503-509.
39. Vasile Tutula, *Tiberiu Morariu*, în MJB, SCE, II, p. 113-117.
40. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 32-34
41. Traian Pavelea, *op. cit.* p. 229-230
42. Gazeta Transilvaniei, LXXI, 1908, p. 14.
43. Leon Muti, *Rebrișoara – mărturie pentru eternitate*, vol. II, Edit. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2004, p. 91-112.
44. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 231-233.
45. Teodor Tanco, *op. cit.* p. 37-38
46. Florian Porcius, *Autobiografie*, în „Arhiva Someșană”, (AS) Năsăud, 1928, nr. 8, p. 62-69. Vezi și Virgil Șotropa, *Adause la biografia lui Florian Porcius*, în AS, Năsăud, 1928, nr. 8, p. 69-75; Ștefan Buzilă, *Adause la biografia lui Porcius și date despre Rodna*, în AS, Năsăud, 1929, nr. 10, p. 123-125.
47. Silvestru Mureșan, Liviu Păiuș, *Florian Porcius*, în MJB, SCE, II, 1996, p. 129-134; Liviu Păiuș, *Monografia comunei Rodna veche*, vol. II, Edit. „G. Coșbuc”, Bistrița, 2003, p. 135-139
48. Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. III, Bistrița, 1977, p. 277-280; Idem, *Academia Română...*, p. 69-71.
49. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 234-235.
50. Romulus Berceci, *Iuliu Prodan*, în MJB, SCE, II, 1996, p. 135-140.
51. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 236-238.
52. Traian Pavelea, *op. cit.*, p. 238
53. Teodor Tanco, *Academia Română...*, p. 56-57.
54. Gavril Istrate, *Liviu Rebreanu*, MJB, SCE, II, 1996, Bistrița, p. 141-145.
55. Traian Pavelea, *Grigore Silași*, în MJB, SCE, II, P. 147-156
56. Teodor Tanco, *Academia Română...*, p. 30-32
57. Virgil Șotropa, *În amintirea lui Grigore Silași*, în AS, Năsăud, 1930, nr. 13, p. 239-242.
58. „Plaiuri năsădene”, nr. 2-3, 1943, p. 3; Lazăr Ureche, *Virgil Șotropa*, în MJB, SCE, II, p. 157-164.
59. „Gazeta Transilvaniei”, nr. 155 din 1899.
60. Idem, nr. 235 din 1899; Arhivele Statului Bistrița, fond Virgil Șotropa, pach. XXIX, dos. 406, f. 48.
61. Teodor Tanco, *Academia Română...*, p. 61-62.
62. Vasile Bichigean, *Omagiul profesorului Virgil Șotropa trecut la pensie cu începere de la 1 sept. 1933*, în Anuarul Liceului Grăniceresc „G.Coșbuc”, an școlar 1932-1933, p. 19-20.
63. Nicolae Drăganu, Virgil Șotropa, *Istoria școlilor năsădene*, Năsăud, 1913, p. 348-349; Ion Rusu, *Filiala Arhivelor Statului, Județul Bistrița-Năsăud*, București, 1981, p. 20 și următoarele.
64. Traian Pavelea, *Năsăudul Repere istorice și culturale*, Editura „G. Coșbuc”, Bistrița, 2001, p. 209-210;
65. *Ibidem*, p. 221-222.
66. Iustinian Petrescu, Ioan Chintăuan, *Ioan Al. Maxim*, în MJB, SCE, vol. II, 1966, Bistrița, p. 165-168.
67. Olga Lucața, *Dr. Ovidiu Bușor – descoperitorul insulei verde*, în „Răsunetul”, 4114, 1 II 2006.
68. Radu Șirbu, *Academicienii Năsăudului*, în suplimentul „Plaiuri năsădene” (PN), serie nouă, după cum urmează: Grigore C. Moșil, Tiberiu Morariu și Constantin C. Moșil – în PN nr. 18, febr. 2005; George Coșbuc și Ilie Miron Cristea – în PN nr. 19, martie 2005; Iulian Marțian, Iuliu Moșil, Iacob Mureșianu – în PN nr. 20, aprilie 2005; Nicolae Bălan – în PN nr. 21, mai 2005; Leon Daniello și Nicolae Drăganu – în nr. 22, iunie 2005; Simeon Florea Marian, Emil Isac și Iuliu Prodan – în nr. 23, iulie 2005; Liviu Rebreanu, Grigore Silași și Florian Porcius – în PN nr. 24, august 2005; Traian Ionașcu și Virgil Șotropa – în PN, nr. 25, septembrie 2005.
69. Vasile Tutula, *Recunoștință și prețuire. Laudație*, în Almanah cultural Științific „Virtus Romana Rediviva”, nr. 4, Cluj-Napoca, 1999, p. 5-11.
70. Ioan Mihai, prof. dr. – rector al Universității de Vest, *Laudație în onoarea profesorului Tudor Drăganu*, în „Curierul năsădean”, an IV, nr. 28, în „Răsunetul” nr. 4099, 11 ianuarie 2006, p. 10, redactor O. Lucața.

Pentru acest articol au fost utilizate ilustrații care fac parte din fondul iconografic al Bibliotecii Județene „Astra” din Sibiu, după cum urmează: George Coșbuc - nr. inventar 6362, Elie Miron Cristea - 12635, Iacob Mureșianu - 13961 (n.r.)